

Соломка Е.Т.

Загальна психологія

Навчально-методичний комплекс

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	
Зміст дисципліни по темах	
Список рекомендованої літератури	
Теми та плани практичних занять	
Рекомендації щодо самостійної роботи студентів	
Методичні вказівки і тематика контрольних робіт	
Питання для підготовки до іспиту	
Практичні завдання та тести для контролю знань	
Короткий термінологічний словник	

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Одним із головних чинників фахового становлення майбутніх педагогів є знання, отримані при вивченні курсу «Загальна психологія».

Основна мета курсу - розкрити загальні закономірності і механізми психічної діяльності.

Завдання курсу: формування знань про психологічні закономірності і механізми виникнення, функціонування і розвитку психіки, вмінь і навичок правильно та науково, обгрунтовано пояснювати психологічні факти, ті або інші прояви особистості людини.

Програма дисципліни складається з 4 модулів: I. Вступ у психологію. II. Особистість у діяльності і поведінці. III. Психічні процеси особистості. IV. Індивідуально-психологічні особливості особистості.

Вимоги до знань та умінь студентів

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Загальна психологія» студенти повинні:

Знати:

- предмет і завдання загальної психології;
- методологічні принципи і методи дослідження психіки;
- сутність і специфіку психічного відображення дійсності;
- рівні розвитку і форми прояву психіки;
- зміст, психологічні механізми і умови становлення, розвитку свідомості та самосвідомості людини;
- характеристику неусвідомлюваних психічних явищ;
- сутність, структуру та психологічні властивості особистості як системної якості індивіда;
- зміст, основні характеристики та умови розвитку когнітивної, регулятивної, афективної сфери особистості;
- індивідуально-типологічні особливості особистості (темперамент, характер, здібності) та можливості впливу на їхній розвиток;
- зміст, структуру, види діяльності та поведінки як психологічних феноменів тощо;

Уміти:

- організовувати дослідження психічних явищ відповідно до методологічних принципів психології;
- застосовувати адекватні методи дослідження психіки;
- проводити науково обгрунтований аналіз психологічних фактів;
- пояснювати психологічний зміст та механізми становлення та розвитку різних форм прояву психіки (психічних процесів, станів і властивостей особистості, свідомих і неусвідомлюваних психічних явищ);
- аналізувати психологічний зміст, структуру, психологічні механізми і умови розвитку особистості та окремих її складових;
- застосовувати набуті знання для аналізу психологічної сутності різних проявів поведінки і діяльності особистості.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ПО ТЕМАХ

Модуль I. Психологія як система знань

Тема 1. Предмет і завдання психології

Психологія як наука про виникнення, функціонування і розвиток психіки. Становлення предмету психології. Напрямки наукової психології у Західній Європі і США: психоаналіз, біхевіоризм, гештальтпсихологія, когнітивна психологія, гуманістична психологія. Розвиток вітчизняної психології (Л. Виготський, Б. Ананьєв, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе та ін.). Основні завдання психології на сучасному етапі.

Психіка як об'єкт психології. Мозок і психіка. Рефлекторний характер психіки. Умовні і безумовні рефлекси. Динамічний стереотип. Перша і друга сигнальні системи.

Тема 2. Принципи і методи вивчення психіки

Методологічна основа вивчення психіки: принципи детермінізму; єдності свідомості і діяльності, розвитку, системності, випереджального відображення тощо.

Основні групи методів психології. Організаційні методи: порівняльне, лонгitudне, комплексне дослідження.

Емпіричні методи: спостереження і самоспостереження, експеримент (лабораторний, природний, констатуючий та формуючий), психодіагностика (тести, опитування, анкети, інтерв'ю, соціометрія), аналіз продуктів діяльності.

Методи обробки даних: кількісний (статистичний) і якісний аналіз.

Методи корекції: груповий тренінг і аутотренінг, психотерапія.

Конкретні методики психологічного дослідження. Етапи психологічного дослідження: підготовчий, власне, експериментальний, кількісної обробки даних, інтерпретації отриманих даних.

Тема 3. Еволюція та розвиток психіки

Теоретичні підходи до проблеми виникнення психіки: антропоморфізм, панпсихізм, нейропсихізм. Система і рівні основних форм відображення. Виникнення психіки як результат еволюції нервової системи. Умови розвитку психіки.

Розвиток психіки у філогенезі: подразливість, тропізми, елементарна чутливість, предметне сприймання, інтелект. Особливості і форми прояву психіки в поведінці: інстинкти, навички, інтелектуальна поведінка. Спілкування і «мова» тварин.

Умови переходу до вищої форми відображення - людської свідомості. Роль праці і спілкування у виникненні свідомості. Сутність розходжень психіки тварин і людини. Свідомість і мовлення. Свідомість і несвідоме. Форми прояву несвідомого.

Модуль II . Особистість у діяльності й поведінці

Тема 4. Особистість

Поняття про особистість у психології. Співвідношення понять «людина», «індивід», «особистість», «індивідуальність».

Структура особистості. Біологічне і соціальне в структурі особистості.

Спрямованість особистості. Потреби як джерело активності особистості. Мотиви. Види мотивів. Потяги і схильності. Інтереси. Переконавання і світогляд. Настановлення. Аналіз структури особистості в залежності від її системоутворюючої позиції (Л. Божович), спрямованості особистості (К. Платонов), особистісного змісту (О. Леонтьєв), настановлення особистості (Д. Узнадзе), ціннісної орієнтації (А. Петровський), диспозиції особистості (В. Ядов).

Самосвідомість особистості. Образ «Я» як настановлення особистості. Самооцінка і її роль у становленні самосвідомості особистості. Рівень домагань. Психологічний захист особистості. Можливості розвитку самосвідомості особистості.

Формування особистості. Рушійні сили розвитку особистості. Формування особистості як процес і результат її розвитку. Формування особистості як цілеспрямоване виховання. Поняття про саморегуляцію особистості.

Тема 5. Діяльність і поведінка

Активність і її види. Поняття про діяльність. Діяльність і імпульсивна поведінка. Зовнішня (фізична) і внутрішня (психічна) діяльність. Роль діяльності в становленні особистості людини.

Структура діяльності особистості: мета, мотиви, дії. Дія як процес, спрямований на досягнення поставленої мети. Дія і рух. Види дій. Інтеріоризація і екстеріоризація дій. Механізм планування, регулювання і контролю дій. Акцептор дії (П. Анохін).

Опанування діяльністю. Навички і вміння. Етапи і чинники продуктивності формування навички. Взаємодія навичок. Уміння як використання знань і навичок для досягнення мети діяльності. Навички як дія, виконання якої стало потребою. Шляхи формування навичок.

Основні види діяльності (праця, навчання, гра) та їх психологічна характеристика. Рівні діяльності. Діяльність і поведінка. Вчинок як одиниця поведінки особистості.

Тема 6. Спілкування особистості.

Поняття про спілкування. Спілкування як обмін інформацією. Спілкування як міжособистісна взаємодія. Спілкування як сприймання людьми одне одного. Бар'єри спілкування. Різновиди спілкування. Засоби спілкування. Функції спілкування.

Тема 7. Психологія міжособистісних взаємовідносин.

Поняття про групи та колектив. Основні психологічні характеристики колективу. Соціально-психологічний клімат. Групова сумісність. Формування особистості в колективі. Міжособистісні стосунки в групах та колективах, методи їх виявлення та можливості зміни статусу особистості в колективі.

Модуль III. Психічні процеси особистості

а) Когнітивна сфера особистості

Тема 8. Увага

Поняття про увагу. Фізіологічні основи уваги. Механізми мозкової діяльності, що забезпечують зосередження на об'єкті. Домінанта (А.А. Ухтомський). Орієнтовна діяльність і увага.

Характеристики уваги: стійкість, переключення, розподіл, обсяг. Види уваги: мимовільна, довільна, післядовільна. Взаємозв'язок якостей уваги і властивостей нервової системи.

Умови привертання уваги. Підтримка уваги в процесі трудової діяльності. Методи вивчення уваги.

Тема 9. Відчуття

Поняття «відчуття». Рефлекторна природа відчуттів. Рецептори і аналізатори. Класифікація відчуттів. Види відчуттів.

Загальні властивості відчуттів: якість, інтенсивність, тривалість, просторова локалізація подразників. Поріг чутливості і його вимір. Закон Вебера-Фехнера. Адаптація і сенсibilізація як дві основні форми зміни чутливості.

Удосконалення відчуттів. Компенсаційний ефект.

Тема 10. Сприймання

Поняття «сприймання». Сприймання як перцептивна діяльність суб'єкта. Характеристика сприймання: предметність, цілісність, структурність, константність, осмисленість. Залежність сприймання від попереднього досвіду і характеру діяльності. Фігура і фон сприймання. Полімодальність сприймання.

Сприймання простору руху, і часу. Зорові ілюзії.

Методи вивчення сприймання. Удосконалення сприймання. Спостереження як цілеспрямоване сприймання.

Тема 11. Пам'ять

Поняття про пам'ять. Фізіологічні основи пам'яті. Різноманітні підходи до визначення механізму пам'яті: фізіологічний, біологічний, психологічний. Теорії пам'яті.

Види пам'яті. Генетична і прижиттєва пам'ять. Класифікація пам'яті: за модальністю (наочно-образна, рухова, емоційна, словесно-логічна), тривалістю зберігання (миттєва, короткочасна, проміжна, довгострокова), цілями діяльності (мимовільна, довільна).

Процеси пам'яті. Запам'ятовування: мимовільне і довільне, механічне і логічне. Крива запам'ятовування Еббінгауза. Відтворення.

Форми відтворення: впізнавання, спогад, згадування, ремінісценція. Забування. Теорії забування: згасання слідів, інтерферуюче гальмування слідів. Проактивне і ретроактивне гальмування.

Методи вивчення пам'яті. Умови і прийоми підвищення ефективності пам'яті.

Тема 12. Мислення

Поняття про мислення. Мислення і чуттєве пізнання. Операції мислення: порівняння, аналіз, синтез, абстракція, конкретизація, узагальнення. Форми мислення: поняття, судження, умовивід. Класифікація видів мислення: за формою (предметно-дійове, наочно-образне, словесно-логічне), характером розв'язуваних задач (теоретичне, практичне), ступенем новизни й оригінальності (репродуктивне, творче), ступенем розгорнутості (дискурсивне, інтуїтивне).

Індивідуальні особливості мислення: глибина, самостійність, ширина, гнучкість, швидкість розумових операцій.

Мислення і мовлення. Мислення як процес розв'язання задач. Етапи розв'язання задачі і розумові дії.

Методи вивчення мислення. Засоби активізації розумової діяльності людини.

Тема 13. Уява

Поняття про уяву. Фізіологічні основи уяви. Випереджальне відображення у процесі уяви. Види уяви: мимовільна і довільна, репродуктивна і творча. Фантазія, марення, мрії.

Засоби і прийоми створення нових образів: типізація і гіперболізація, аглютинація, схематизація. Уява і творча діяльність.

Методи вивчення уяви. Умови розвитку уяви.

б) Емоційно-вольова сфера особистості

Тема 14. Почуття

Поняття про почуття. Функції почуттів. Фізіологічні основи почуттів.

Теорія емоцій Джемса-Ланге. Тривимірна теорія емоцій. В. Вундта. Біологічна теорія емоцій П. Анохіна. Концепція П. Сімонова. Теорія Кеннона-Барда.

Форми переживання почуттів. Емоції, афекти. Настрій. Емоційний стрес. Емоційні стани. Емоційність. Емпатія тривожність. Динаміка почуттів.

Соціальна обумовленість людських почуттів. Почуття й особистість. Вищі почуття: моральні, інтелектуальні, естетичні.

Методи вивчення емоційної сфери людини. Можливості управління емоціями.

Тема 15. Воля

Поняття про волю. Функції волі. Воля як саморегуляція діяльності.

Прояви волі. Потяги і бажання. Прагнення особистості. Ризик і його види. Вольові якості.

Простий і складний вольовий акт. Структура складного вольового акту. Прийняття рішення і його реалізація. Локус контролю. Взаємозв'язок мотивів і волі. Можливості самовиховання волі.

Модуль IV. Індивідуально-психологічні особливості особистості

Тема 16. Темперамент

Поняття про темперамент. Теорії темпераменту: гуморальна, конституціональна, фізіологічна. Тип вищої нервової діяльності і темперамент. Вивчення життєвих проявів властивостей нервової системи: активність, реактивність, пластичність, регулярність, темп реакцій (В.С. Мерлін тощо).

Типи темпераменту. Особливості прояву темпераменту в трудовій і навчальній діяльності. Проблема зміни темпераменту. Темперамент та індивідуальний стиль діяльності.

Тема 17. Характер

Поняття про характер. Темперамент і характер. Характер і індивідуальність людини.

Структура характеру. Риси характеру і стосунки особистості. Акцентуації характеру. Методи вивчення характеру.

Виразні ознаки характеру: вчинки і дії, особливості мовлення, зовнішній вигляд. Проблема взаємозв'язку характеру і зовнішнього вигляду людини. Формування характеру. Характер і обставини.

Тема 18. Здібності

Поняття про здібності. Задатки і здібності. Здібності і діяльність.

Види здібностей. Загальні і спеціальні здібності. Рівні розвитку здібностей. Обдарованість. Талант. Геніальність.

Умови розвитку здібностей: активність, навчання і виховання.

Методи вивчення здібностей. Формування здібностей. Роль інтересів і схильностей у формуванні здібностей.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. - 2-е изд. - СПб.: Питер, 2001. - 63 с.
2. Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование. - СПб.: Питер, 2001. - 688 с.
3. Асмолов А.Г. По ту сторону сознания: методологические проблемы неклассической психологии: Учебное пособие. - Москва: Смысл, 2002. - 480 с.
4. Асмолов А.Г. Психология личности. - Москва: Изд-во МГУ, 1990. - 367 с.
5. Бодалев А.А. Психология общения. - Москва: Воронеж, 1996. - 256 с.
6. Божович Л.И. Избранные психологические труды: проблемы формирования личности. - Москва: Междунар. Пед. Академия, 1995. - 209 с.
7. Гамезо М.В., Домашенко И.А. Атлас по психологии: Информ.-метод. пособие к курсу «Психология человека». - Москва: Пед. Общество России, 2001. - 367 с.
8. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. - Москва: ЧеРо, «Юрайт», 2001. - 336 с.
9. Горбатов Д.С. Практикум по психологическому исследованию. Москва: БАХРАХ, 2003. - 172 с.
10. Грановская Р.М. Элементы практической психологии. - СПб.: Питер, 1999.
11. Гриншпун И.Б. Введение в психологию: Учебное пособие. - Москва: Международная педагогическая академия, 1994. - 152 с.
12. Еникеев М.И. Общая и социальная психология: Энциклопедия. - Москва: ПРИОР, 2002. - 560 с.
13. Загальна психологія: Навч. вид. / О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та ін.- К.: А.П.Н., 1999. - 461 с.
14. Изард К.Э. Психология эмоций: Пер. с англ. - СПб.: Питер, 2000. - 464 с.
15. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. - СПб.: Питер, 2001 - 512 с.
16. Ильин Е.П. Психология воли - СПб.: Питер, 200. - 512 с.
17. Кон И.С. В поисках себя: личность и ее самосознание. - Москва: Политиздат, 1984. - 335 с.
18. Костюк Г.С. Избранные психологические труды. - Москва: Педагогика, 1988. - 301 с.
19. Крыжановская Л.М. Психология мышления: Монография. - М: Психолог, 1996. - 344 с.
20. Краткий психологический словарь: Под общ. ред А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. - Москва: Политиздат, 1985. - 431 с.
21. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: в 2т. - Москва: Педагогика, 1983. - Т.1. - 311 с., Т.2 - 318 с.
22. Ломов Б.Ф. Системность в психологии: Избр. психологические труды. - Москва: Ин-т практической психологии; Воронеж: МОДЭК, 1996. - 384 с.
23. Лурия А.Р. Язык и сознание. - 2-е изд. - М.: Изд-во МГУ, 1998. - 127 с.
24. Маклаков А.Г. Общая психология: Учебник. - СПб.: Питер, 2000. - 592 с.
25. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі: [В 2 т.]. - К.: Форум, 2002. - Т. 1. - 319 с., Т. 2. - 335 с.
26. Мерлин В.С. Психология индивидуальности: Избр. психологические труды. - М.: Ин-т практической психологии; Воронеж: МОДЭК, 1996. - 446 с.
27. М'ясоїд П. Задачі з курсу загальної психології: Навч. посібник. - К.: Вища шк., 1998. - 184 с.
28. Немов Р.С. Психология: В 3 кн. - 2-е изд. - М.: Просвещение. - Владос, 1995. - Кн. 1. - 576 с.
29. Общая психология: Учебник / С.Д. Максименко (ред). - М.: Рефл. - бук, К.: Ваклер, 1999. - 542 с.
30. Общая психология: Учебное пособие / Под ред. В.В. Богословского, А.Г. Ковалева, А.А. Степанова. - 3-е изд., перераб. и доп., - Москва: Просвещение, 1981. - 381 с.
31. Основи психології: Підручник / За ред О.В. Киричука, В.А. Роменця. - Київ: Либідь, 1995. - 632 с.

32. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / Под ред. А.А. Крылова, С.А.Маничева. - СПб.: Питер, 2000. - 560 с.
33. Психология личности в трудах отечественных психологов / Сост Л.В. Куликов. - СПб.: Питер, 2000. - 480 с.
34. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. - СПб.: Питер, 2000. - 712с.
35. Семиченко В.А. Психология эмоций: Модульный курс (лекции, практические занятия, занятия для самостоятельной работы для преподавателей и студентов). - К.: Магистр-S, 1999. - 128 с.
36. Семиченко В.А. Психические состояния: Модульный курс (лекции, практические занятия, занятия для самостоятельной работы для преподавателей и студентов). - К.: Магистр-S, 1999. - 128 с.
37. Столин В.В. Самосознание личности. - М.: Изд-во МГУ, 1983. -286с.
38. Хьелл Л., Зиглер К. Теории личности: основные положения, исследования и применение. - СПб.: Питер, 2000. - 608 с.
39. Шадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека. - 2-е изд. - М.: Логос, 1996. - 320 с.
40. Ярошевский М.Г. История психологии. - М.: Академия, 1996.-416с.

ТЕМИ ТА ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Модуль I. Психологія як система знань

Тема 1. Предмет і завдання психології

1. Становлення предмету психології на різних етапах її розвитку.
2. Завдання і основні галузі сучасної психології.
3. Основні напрямки психологічної науки.
4. Загальне поняття про психіку, як об'єкт психології.
5. Функції психіки.
6. Основні форми прояву психіки; їхній взаємозв'язок.

Рекомендована література: [3; 7; 8; 11-13; 20-25; 27-30; 38; 40].

Тема 2. Методи психології

1. Методологічні принципи дослідження психіки.
2. Загальна характеристика методів психології.
3. Характеристика етапів психологічного дослідження.

Рекомендована література: [2; 7; 9; 11-13; 20; 22; 24; 25; 28-30; 32].

Тема 3. Еволюція і розвиток психіки

1. Передумови розвитку психіки.
2. Рівні розвитку психіки.
3. Взаємозв'язок рівня розвитку психіки і форм поведінки тварин.

Рекомендована література: [3; 7; 8; 11-13; 20-25; 27-30; 38; 40].

Модуль II. Особистість у діяльності й поведінці

Тема 4. Особистість

1. Поняття про особистість у психології. Рушійні сили розвитку особистості.
2. Психологічна структура розвитку особистості.
3. Спрямованість як головний компонент особистості.

Рекомендована література: [1; 4-7; 12; 13; 15; 17; 18; 20; 24; 26; 28; 31;33; 37; 38].

Тема 5. Діяльність й поведінка

1. Загальне поняття про діяльність. Структура діяльності.
2. Формування навичок і умінь у діяльності.
3. Психологічна характеристика основних видів діяльності.

Рекомендована література: [1; 4-7; 12; 13; 15; 17; 18; 20; 24; 26; 28; 31;33; 37-39].

Модуль III. Психічні процеси особистості

а) Когнітивна сфера особистості

Тема 6. Увага

1. Поняття про увагу. Фізіологічні основи уваги.
2. Види і властивості уваги.
3. Роль уваги в процесі діяльності, шляхи підтримки в процесі трудової діяльності,

Рекомендована література: [7; 10; 13; 20; 24; 28-32].

Тема 7. Відчуття

1. Сутність і закономірності чуттєвого пізнання дійсності.
2. Властивості відчуттів.
3. Види відчуттів.

Рекомендована література: [7; 10; 13; 20; 24; 28-32].

Тема 8. Сприймання

1. Сутність поняття «сприймання». Полімодальність сприймання.
2. Властивості сприймання.

Рекомендована література: [7; 10; 13; 20; 24; 28-32].

Тема 9. Пам'ять

1. Сутність поняття «пам'ять». Види пам'яті.
2. Фізіологічні основи пам'яті.
3. Характеристика процесів пам'яті.
4. Умови підвищення ефективності пам'яті.

Рекомендована література: [7; 10; 13; 20; 24; 28-32].

Тема 10. Мислення

1. Особливості та єдність чуттєвого і логічного ступеня пізнання.
2. Сутність процесу мислення.
3. Характеристика форм і операцій мислення.
4. Мислення як процес розв'язання задач.
5. Індивідуальні особливості розумової діяльності.
6. Мислення і мовлення.

Рекомендована література: [7; 10; 13; 19; 20; 24; 28-32].

Тема 11. Уява

1. Специфіка уяви як психічного процесу. Уява і уявлення.
2. Види уяви.
3. Прийоми створення образів уяви.
4. Уява і творча діяльність людини.

Рекомендована література: [7; 10; 13; 20; 24; 28-32].

б) Емоційно-вольова сфера

Тема 12. Почуття

1. Поняття про емоції і почуття.
2. Фізіологічні основи емоційних проявів.
3. Види почуттів.
4. Почуття і особистість.

Рекомендована література: [7; 10; 13; 14; 20; 24; 28-32; 35; 36].

Тема 13. Воля

1. Природа і сутність поняття «воля».
2. Етапи складного вольового акту та їхні характеристики.
3. Вольові якості особистості та їхнє формування.

Рекомендована література: [7; 13; 16; 20; 24; 28-32].

Модуль IV. Індивідуально-типологічні властивості особистості

Тема 14. Темперамент

1. Поняття про темперамент. Властивості нервової системи і темперамент.
2. Типи темпераменту та їхні характеристики.
3. Методи діагностики темпераменту.

Рекомендована література: [1; 4-7; 12; 13; 15; 17; 18; 20; 24; 26; 28; 31; 33; 37-39].

Тема 15. Характер

1. Поняття про характер. Темперамент і характер.
2. Структура характеру. Класифікація рис характеру.
3. Умови формування характеру.
4. Акцентуації характеру.
5. Самовиховання характеру.

Рекомендована література: [1; 4-7; 12; 13; 15; 17; 18; 20; 24; 26; 28; 31; 33; 37-39].

Тема 16. Здібності

1. Поняття про здібності. Задатки і здібності.
2. Класифікація здібностей.
3. Рівні розвитку здібностей.
4. Формування здібностей.

Рекомендована література: [1; 4-7; 12; 13; 15; 17; 18; 20; 24; 26; 28; 31; 33; 37-39].

РЕКОМЕНДАЦІ ЩОДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

До основних форм самостійної роботи студентів при вивченні курсу «Загальна психологія» слід віднести:

- опрацювання лекційного матеріалу та додаткове самостійне вивчення теоретичного матеріалу за підручниками та навчальними посібниками;
- підготовка до практичних занять і виконання позааудиторних завдань;
- підбір основних методик психологічного дослідження психічних явищ та ознайомлення з технологією їхнього використання;
- підготовка до складання заліку та іспиту.

Модуль I. Психологія як система знань

Тема 1. Предмет і завдання психології. Психіка як об'єкт психології

1. Основні галузі сучасної психології. Місце загальної психології в системі психологічних наук.
2. Аналіз предмету і завдання основних напрямків психологічної науки (біхевіоризм, когнітивна психологія, психоаналіз, гуманістична психологія, гештальтпсихологія тощо).

Рекомендована література: [3; 7; 8; 11-13; 20-25; 27-30; 38; 40].

Тема 2. Принципи і методи дослідження психіки

1. Відпрацювання вмінь організації і проведення психологічного дослідження з використанням методів психології. Складання програми спостереження, аналіз результатів. Розробка анкети і проведення анкетування. Тестування.

Рекомендована література: [2; 7-9; 11-13; 20; 22; 24; 25; 28-30; 32].

Тема 3. Еволюція і розвиток психіки

1. Відображення: сутність і види.
2. Сутність відмінностей свідомості людини від психіки тварин.

Рекомендована література: [3; 7; 8; 11-13; 20-25; 27-30; 38; 40].

Модуль II. Особистість у діяльності й поведінці

Тема 4. Особистість

1. Рушійні сили розвитку особистості.
2. Потреби як джерело активності особистості. Класифікація потреб.

Рекомендована література: [1; 4-7; 12; 13; 15; 17; 18; 20; 24; 26; 28; 31; 33; 37; 38].

Тема 5. Діяльність і поведінка

1. Аналіз відмінностей в активності тварин і діяльності людини.
2. Дії та операції.
3. Умови продуктивності формування навичок.
4. Індивідуальний стиль діяльності.

Рекомендована література: [1; 4-7; 12; 13; 15; 17; 18; 20; 24; 26; 28; 31; 33; 7-39].

Модуль III. Психічні процеси особистості

а) Когнітивна сфера особистості

Тема 6. Увага

1. Методи вивчення уваги та її властивостей.

Рекомендована література: [7; 10; 13; 20; 24; 28-32].

Тема 7. Відчуття

1. Дослідження порогів чутливості. Психофізика Г. Фехнера.
2. Можливості підвищення чутливості аналізаторів.

Рекомендована література: [7; 10; 13; 20; 24; 28-32].

Тема 8. Сприймання

1. Фактори, які визначають інтеграцію відчуттів та цілісні психічні образи. Апперцепція.
2. Сприймання часу, простору, руху.
3. Методи дослідження властивостей сприймання.

Рекомендована література: [7; 10; 13; 20; 24; 28-32].

Тема 9. Пам'ять

1. Теорії пам'яті про механізми запам'ятовування та забування.
2. Персеверація.
3. Ремінесценція.
4. Методи вивчення пам'яті.

Рекомендована література: [7; 10; 13; 20; 24; 28-32].

Тема 10. Мислення

1. Психологічні чинники процесу мислення.
2. Методи дослідження процесу розв'язання розумових задач.
3. Методи дослідження індивідуально-психологічних властивостей мислення.

Рекомендована література: [7; 10; 13; 19; 20; 24; 28-32]

Тема 11. Уява

1. Прийоми створення нових образів.
2. Методи вивчення уяви.

Рекомендована література: [7; 10; 13; 20; 24; 28-32]

б) Емоційно-вольова сфера

Тема 12. Емоції

1. Роль емоцій у житті людини.
2. Емоційна спрямованість особистості (за Б. Додоновим).
3. Емоційні стани і можливості їхньої саморегуляції.
4. Методи дослідження емоційної сфери особистості.

Рекомендована література: [7; 10; 13; 14; 20; 24; 28-32; 35; 36].

Тема 13. Воля

1. Особливості вольової регуляції психічної діяльності.
2. Методи дослідження волі.

Рекомендована література: [7; 13; 16; 20; 24; 28-32].

Модуль IV. Індивідуально-психологічні особливості особистості

Тема 14. Темперамент

1. Проблема «чистого» і оптимального типів темпераменту.
2. Умови пристосування темпераменту до вимог різноманітних видів діяльності.
3. Методи діагностики темпераменту.

Рекомендована література: [1; 4-7; 12; 13; 15; 17; 18; 20; 24; 26; 28; 31; 33; 37-39].

Тема 15. Характер

1. Різні підходи до типології характерів.
2. Характер та мотивація поведінки особистості.
3. Методи дослідження характеру.

Рекомендована література: [1; 4-7; 12; 13; 15; 17; 18; 20; 24; 26; 28; 31;33; 37-39].

Тема 16. Здібності

1. Структура здібностей.
2. Умови розвитку загальних та спеціальних здібностей.
3. Можливості компенсації здібностей.
4. Методи вивчення здібностей.

Рекомендована література: [1; 4-7; 12; 13; 15; 17; 18; 20; 24; 26; 28; 31;33; 37-39].

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ І ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

При підготовці і виконанні контрольної необхідно:

- підібрати до теми необхідну літературу і глибоко її вивчити;
 - обґрунтувати актуальність даної роботи, конкретизувати мету і завдання дослідження;
 - узагальнити вивчений матеріал, співставити розглянуті в літературі поняття і теорії (з відповідними посиланнями на авторів);
 - проілюструвати теоретичні посилання практичними висновками на основі особистих спостережень або експериментів, поєднавши їх з майбутньою професійною діяльністю;
 - грамотно оформити роботу, вказавши при цьому план і список використаної літератури.
- Номер варіанту контрольної роботи студент вибирає з табл. 1 за останньою цифрою шифру залікової книжки. Наприклад, остання цифра шифру — 9. Вибирається варіант IV.

Таблиця 1

Остання цифра шифру залікової книжки

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Номер варіанту контрольної роботи

I II III IV V I II III IV V

Варіант I

I. Про який метод психології йдеться в наведеному нижче прикладі? Обґрунтуйте відповідь.

Діти навчалися за спеціально створеними підручниками, що були побудовані за принципами розвиваючого навчання. Потім результати їхнього навчання порівнювалися з результатами дітей, які навчалися за типовими підручниками.

II. У чому полягає відмінність між мовленням людини і звуковою сигналізацією тварин? Наведіть приклади.

III. Яка особливість сприймання виявляється в поданих нижче прикладах? Обґрунтуйте відповідь.

Розглядаючи Місяць у телескоп, офіцер прийняв гори за башти фортеці, пастор - за дзвінницю, географ — за вулкан (за П. М'ясоїдом).

IV. Відома мудрість стверджує: посієш вчинок — пожнеш звичку, посієш звичку — пожнеш характер, посієш характер - пожнеш долю.

Про яку закономірність становлення характеру тут йдеться? Обґрунтуйте відповідь.

V. На підставі характеристики визначте тип темпераменту.

В., як правило, стриманий, незворушний. На питання відповідає не відразу, але спокійно і по суті. Важко сходиться з людьми. Підтримує постійні контакти з обмеженою кількістю людей.

Які поради може дати такій людині психолог щодо оптимізації її індивідуального стилю діяльності?

Варіант II

I. За яким методом і за якими показниками можна виявити, чи уважно є людина, не відволікаючи її від роботи?

II. Спираючись на закономірності розвитку психіки в філогенезі, поясніть результат експерименту:

До павутиння доторкалися камертоном, що вібрував, і спостерігали, як реагуватиме павук. З'ясувалося, що так само, як і на комаху, коли та своїми рухами викликала вібрацію: павук заплітав камертон у павутиння і завдавав удару щелепами.

III. Наведені нижче особливості поведінки людини характеризують її або як індивіда, або як особистість.

Виділіть особливості, які відбивають поведінку індивіда й особливості, які відбивають поведінку особистості. Обґрунтуйте свій вибір.

Чуйність, старанність, пластичність, мала моторна ригідність, чесність, емоційна збудливість, справедливість.

IV. На підставі характеристики визначте тип темпераменту.

Дуже товариський, життєрадісний, швидко знаходить спільну мову з колегами, без ускладнень пристосовується до нових умов. Легко захоплюється всім новим, але швидко може втратити до нього інтерес.

Які поради може дати такій людині психолог щодо оптимізації її індивідуального стилю діяльності?

V. Складіть і проаналізуйте схему рівнів розвитку здібностей.

Варіант III

I. Знайдіть спільне та відмінне таких методів психологічного дослідження як бесіда та спостереження. Дайте їм характеристику.

II. У чому полягає відмінність свідомості людини від психіки тварин? Обґрунтуйте відповідь.

III. Складіть і проаналізуйте схему розгортання процесу мислення.

IV. Наведені нижче особливості поведінки людини характеризують її або як індивід, або як особистість.

Виділіть ті особливості, які характеризують: 1) індивіда; 2) особистість.

Нерішучість, швидкість рухових реакцій, старанність, реактивність, впертість, моторна ригідність, швидкий темп діяльності.

V. На підставі характеристики визначте тип темпераменту.

Нестриманий, імпульсивний. Міміка виразна, швидка; мовлення уривчасте; рухи стрімкі (рвучкі). З ентузіазмом приступає до справи, але часто інтерес до роботи зникає, внаслідок чого робота продовжується по інерції або взагалі припиняється.

Якими є особливості діяльності (наприклад, темп, ритм тощо), де людина з даним типом темпераменту може виявити себе найуспішніше (якщо не брати до уваги її інші особистісні характеристики, скажімо, мотивацію, які також можуть вплинути на успішність діяльності).

Варіант IV

I. Який метод застосований у наведеному фрагменті методики?

Мої колеги працюють...

Коли я згадую про роботу...

Мій керівник є...

Який психологічний механізм лежить в основі цього методу? Обґрунтуйте відповідь.

II. Який момент можна вважати точкою відліку психічного розвитку людини? Чому?

III. Складіть і проаналізуйте схему формування нових уявлень у процесі уяви.

IV. Нижче наведені приклади прояву в поведінці людей рис індивіда й особистості. Виберіть ті зразки поведінки, які характеризують індивіда. Обґрунтуйте свій вибір.

1. К. відрізняється виразною мімікою, різкими рухами і швидкою ходьбою.

2. А. вступив у профспілку.

3. С. вніс пропозицію, впровадження якої значно підвищить ефективність роботи організації.

4. У Е., як правило, спостерігаються уповільненість мовлення, складність в переключенні з одного виду діяльності на інший.

5. У В. прекрасна дикція і приємний голос.

V. На підставі характеристики визначте тип темпераменту.

Д. ініціативний, працює і діє дуже інтенсивно, може витримати велике навантаження, виконуючи відразу декілька справ.

Стомлення у Д. виявляється насамперед у підвищеній дратівливості і навіть агресивності. В той же час Д. може відпочити за короткий час. Які поради може дати такій людині психолог щодо оптимізації її індивідуального стилю діяльності?

Варіант V

I. Який метод застосований у наведеному нижче прикладі? Обґрунтуйте відповідь.

Запитання дослідника	Відповіді досліджуваного
1. Чи швидко ви знайомитеся з новими людьми?	Швидко
2. Чи багато у вас друзів?	Багато
3. Чи комфортно ви відчуваєте себе в оточенні незнайомих людей?	Так

Укажіть переваги і недоліки даного методу, пов'язавши відповідь з наведеним прикладом.

II. На якій стадії розвитку знаходиться психіка тварин, поведінка яких описана нижче? Обґрунтуйте відповідь.

На очах у мавпи дослідник ховав фрукти, а потім непомітно підміняв їх на капусту. Тварина починала шукати фрукти, а, знайшовши капусту, не припиняла пошуків доти, доки дослідник не давав їй фрукти. Подібні результати були отримані в експериментах з лисицями та собаками.

III. Про який прояв емоційної сфери особистості йдеться у рядках твору О. Гончара?

«Все, все ми віддаємо тобі. Батьківщино... Все! Навіть наші серця! І хто незвідав цього щастя, цієї краси вірності, той не жив по-справжньому».

IV. Поясніть розбіжності у продуктивності діяльності землекопів.

За винагороду групі землекопів пропонували рити ями певних розмірів. Спочатку робота йшла добре, але через кілька днів її продуктивність помітно впала. Робітники скаржилися на втому, а потім взагалі відмовилися працювати. Коли ж їм пояснили, що в такий спосіб необхідно знайти загублену гілку водогону, робота відновилася з нормальною продуктивністю.

V. На підставі характеристики визначте тип темпераменту.

Г. чуйний і чулий. У той же час недовірливий, вразливий, довго переживає невдачу. В такі хвилини він замикається в собі, може помилятися в процесі діяльності.

Які поради може дати людині з таким типом темпераменту психолог щодо оптимізації її індивідуального стилю діяльності?

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ

1. Загальна психологія як наука. Предмет і завдання загальної психології.
2. Основні напрями розвитку психології та їхня стисла характеристика.
3. Місце загальної психології в системі психологічних наук.
4. Методологічні принципи загальної психології.
5. Принцип детермінізму в психології.
6. Принцип системності в загальній психології.
7. Принцип єдності свідомості і діяльності.
8. Принцип розвитку в загальній психології.
9. Загальна характеристика методів психології.
10. Загальні вимоги до організації і проведення психологічного дослідження.
11. Спостереження як метод психології. Можливості використання спостереження в роботі психолога.
12. Принципи наукового спостереження психічних явищ.
13. Експеримент і його використання в діяльності психолога.
14. Переваги і проблеми експериментального дослідження психіки.
15. Інтерв'ю як метод вивчення психіки.
16. Вимоги до проведення інтерв'ю.
17. Анкетування і його використання в діяльності психолога.
18. Вимоги до складання анкет.
19. Тестування як метод вивчення психіки.
20. Вимоги до проведення тестування.
21. Вивчення продуктів діяльності як метод психології.
22. Контент-аналіз як метод вивчення документації.
23. Проективні методи дослідження психіки.
24. Загальна характеристика методів обробки даних.
25. Специфіка психічного відображення дійсності.
26. Функції психіки.
27. Розвиток психіки у філогенезі.
28. Рівні розвитку психіки і форми поведінки тварин.
29. Виникнення і розвиток свідомості.
30. Свідоме і несвідоме.
31. Самосвідомість особистості: зміст і структура.
32. Механізми розвитку самосвідомості.
33. Самооцінка і рівень домагань як характеристики самосвідомості.
34. Методи дослідження самооцінки і рівня домагань.
35. «Я-концепція» як настановлення особистості. Модальності Я.
36. Вплив «Я-концепції» на можливість самореалізації особистості.
37. Співвідношення понять «індивід», «особистість», «індивідуальність».
38. Поняття про особистість у психології.
39. Структура особистості.
40. Біологічне і соціальне в структурі особистості.
41. Спрямованість як провідний компонент особистості.
42. Стадії становлення особистості.
43. Методи вивчення особистості.
44. Рушійні сили формування і розвитку особистості.
45. Діяльність як умова розвитку особистості.
46. Активність і діяльність: порівняльний аналіз.
47. Основні види діяльності та їх характеристика.
48. Структура діяльності.
49. Потреби як джерело активності особистості. Види потреб.

50. Мотив і мотивація.
51. Види дій. Дії і операції.
52. Формування навичок і вмінь у діяльності.
53. Основні форми прояву психіки та їхній взаємозв'язок.
54. Загальна характеристика пізнавальних процесів.
55. Відчуття як пізнавальний процес.
56. Властивості відчуттів.
57. Види відчуттів.
58. Сприймання як пізнавальний процес.
59. Сприймання простору, руху, часу.
60. Ілюзії сприймання.
61. Умови розвитку чуттєвих форм пізнання дійсності.
62. Мислення як пізнавальний процес.
63. Мислення як процес розв'язання задач.
64. Операції мислення.
65. Засоби активізації мислення.
66. Мислення і мовлення.
67. Уява як специфічний пізнавальний процес.
68. Уява і творчість.
69. Пам'ять як психічний процес.
70. Процеси пам'яті.
71. Умови підвищення ефективності пам'яті.
72. Увага та її властивості.
73. Можливості керування увагою.
74. Загальна характеристика психічних станів.
75. Психічні стани: зміст і види.
76. Стрес і шляхи його подолання.
77. Емоції і почуття.
78. Теорії емоцій.
79. Засоби керування емоціями.
80. Воля як регуляція психічної активності людини.
81. Структура вольового акту.
82. Вольові якості особистості та їхній розвиток.
83. Типи темпераменту та їх характеристика.
84. Темперамент і продуктивність діяльності людини.
85. Характер: сутність і структура.
86. Темперамент і характер.
87. Умови становлення і розвитку характеру.
88. Здібності і їх вплив на успішність діяльності.
89. Загальні і спеціальні здібності і їхня характеристика.
90. Умови розвитку здібностей.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ТА ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Психологічні задачі:

Психологічна задача № 1.

У первісному суспільстві людина була нерозривно пов'язана зі своїм родом, і цей зв'язок визначав її життя від народження до смерті. За доби феодалізму людське життя залежало від приналежності до того чи іншого класу. За середньовіччя життя людини суворо регламентувалося релігією. І лише доба Відродження відкрила можливості для самореалізації.

Запитання: Що покладено до основи життєвого шляху людини? Чи має життєвий шлях власну логіку?

Психологічна задача № 2.

Письменник О.Беляєв створив у своїй уяві голову професора Доуеля наділену здатністю відчувати, мислити, пригадувати, тобто здатністю продукувати психіку. Цей фантастичний образ має під собою реальні підстави, оскільки голову (точніше, мозок) вважають органом психіки, а психіку відповідно функцією мозку.

Запитання: Чи могла насправді так функціонувати голова професора Доуеля? Чи буде така голова мислити?

Психологічна задача № 3.

Якщо порівняти між собою максимальні об'єми черепа людиноподібних мавп і черепа первісної людини, то виявиться, що мозок останньої переважає мозок найрозвиненіших видів мавп більш ніж удвічі (600 і 1400 см.куб.). До того ж мозок людини має значно складнішу будову.

Запитання: які висновки випливають із порівнянь? Чи можна величину мозку вважати ознакою людини?

Психологічна задача № 4.

У психології праці відомий так званий хоторнський ефект, виявлений під час впливу освітлення в цехах електромеханічного заводу м.Хоторна на продуктивність складальних робіт. Після того, як попередні спроби встановити якусь закономірність завершилися невдачею, було обладнано спеціальну кімнату, де працювали п'ять робітниць. Крім освітлення, там варіювалися періодичність праці і відпочинку, тривалість робочого дня і тижня. Оплата праці здійснювалась відповідно до загальної кількості перемикачів, зібраних усіма робітницями. На подив учених, продуктивність праці весь час зростала, причому незалежно від змін, що вносилися. Подальше вивчення цього явища зумовило появу нової науки - соціальної психології.

Запитання: Який метод застосовувався у цьому випадку? Як можна пояснити отримані результати?

Психологічна задача № 5.

Шкільний психолог розробив анкету, спрямовану на з'ясування ставлення учнів до заходів, які проводились у школі. Вона складалася із 40 запитань і починалася словами: „Чи подобається тобі ?..“, „Чи хотів би ти ?..“, „Чи задоволений ти ?..“. Передбачались відповіді „так“ або „ні“, що їх повинні були вибрати опитувані.

Запитання: Чи правильно складено цю анкету? Яких вимог потрібно було дотримуватись?

Психологічна задача № 6.

Запитання: Психологічно обґрунтуйте способи керівництва пам'яттю.

1. Чітко сформульована мета діяльності.
2. Активна розумова праця з матеріалом.
3. Переказ тексту своїми словами.
4. Складання плану заучування матеріалу.
5. Негативна емоційна оцінка важкого матеріалу.

6. Мотив запам'ятовування.

7. Самостійний висновок.

Психологічна задача № 7.

Запитання: психологічно обґрунтуйте такі прийоми керівництва увагою.

1. Переключення (заміна слухової інформації на зорову тощо).

2. Несподівані прийоми.

3. Неповне подання змісту.

4. Гумор.

5. Відверті попередження про те, що мова йтиме про важкі та нецікаві речі.

6. Початок бесіди про справи співрозмовника.

Психологічна задача № 8.

У результаті психологічного вивчення 31 дитини віком до одного року було сформульовано 882 передбачення стосовно динамічних особливостей поведінки цих дітей у майбутньому. Повторне дослідження, здійснене через кілька років, показало. Що правильним виявилось 46% прогнозів, 20% були приблизно правильними, 34% не відповідали реальній поведінці дітей.

Запитання: Про що свідчать ці результати? Які висновки випливають з них?

Психологічна задача № 9.

Російські космонавти В.Лебедев та А.Береговий провели разом на орбіті 212 діб. Ось їхні характеристики: В.Лебедев - людина дуже організована, вольова, цільна, методично впорядкована. Дуже емоційний, але твердо володіє собою. А.Береговий – більш імпульсивний, відкритий, захоплюється ідеями, ініціативний. Небагатослівна стриманість Лебедева слугує стрижнем і опорою запальності Берегового.

Один мудро скаже два коротких слова, інший - десять гарячих, потім обмінюються поглядом - задоволені один одним. Вони успішно виконали програму польоту.

Запитання: Про які властивості темпераменту цих космонавтів ідеться? На чому ґрунтується сумісність їхніх темпераментів?

Психологічна задача № 10.

Група студентів мала охарактеризувати свого товариша. В результаті було отримано такий ряд слів: стриманий, серйозний, емоційно стійкий, сумлінний, ініціативний, чутливий, чуйний, творчий, активний.

Запитання: Які з цих слів описують характер, а які темперамент? Як це можна визначити?

Психологічна задача № 11.

Учень легко сприймає навчальний матеріал, вчиться на „відмінно". Оточуючі з дитинства захоплювалися ним, називаючи його „Архімедом". У школі, особливо у старших класах, у нього з'являлося прагнення „здивувати" однокласників і вчителів своєю ерудицією - багато читаючи, він завжди намагався відшукати щось сенсаційне, нікому не відоме. Учень справді має широкі, але неглибокі і погано систематизовані знання.

Запитання: Про які здібності цього учня йде мова? Що йому можна порадити?

Психологічна задача № 12.

Чеський священник Д.Криан, який брав участь у поході Карла XII на Росію, залишив спогади про Полтавську битву 1709 р. Аналізуючи розстановку сил, він відзначає кількісну перевагу російських військ, несприятливі позиції шведів, опір місцевого населення, ненадійність союзників, відсутність продовольства, поранення короля. Проте причиною поразки шведських військ вважає волю Бога: „Бог дав Карлові можливість пройти через випробування поразкою, щоб навчити його цінувати життя". Подібну оцінку, але дещо по-іншому, висловив Петро I: „Перемогу дав Бог завдяки героїзму наших воїнів".

Запитання: Яке уявлення про волю приховане за цими свідченнями?

Психологічна задача № 13.

Засвідчують, що найстійкішими серед в'язнів концтаборів були ті, хто до цього жив інтенсивним внутрішнім життям, нехтував матеріальним благом. Другу, менш стійку групу, склали люди, діяльні за своєю природою, які активно шукали можливості пристосуватись і вижити. Були й такі, що йшли на підлість і зраду. Була й група зломлених збайдужілих осіб, які не робили жодних спроб чинити опір своїй долі.

Запитання: Як пояснити відмінності в поведінці цих груп людей?

Психологічна задача № 14.

На тривалі впливи несприятливих чинників організм людини або тварини відповідає закономірною реакцією. На першій стадії мобілізуються захисні сили організму, які протидіють цьому чинникові. На другій - сили, які впливають і протидіють, нібито врівноважуються, організм поступово адаптується до шкідливих умов. Якщо ж дія несприятливого чинника не припиняється, настає стадія виснаження, яке спричиняє і негативні незворотні зміни в організмі.

Запитання: Що це за реакція? Чому в неї такий перебіг?

Психологічна задача № 15.

Закоханий юнак пише дівчині: „Не можу зрозуміти, що зі мною діється... Звітуюся у своїх почуттях, борюся з ними, піддаюся їм і знову борюся. З одного боку, боюся втратити розум і тому прагну позбутися їх, з іншого - боюся знову впасти в той сонливий стан, в якому перебував до цієї неповторної весни”.

Запитання: Яке явище у царині почуттів ілюструє цей лист? Яка його природа?

Психологічна задача № 16.

Запитання: Психологічно обґрунтуйте прийоми керівництва емоціями.

1. Наявність головного життєвого вибору.
2. Позитивно-емоційне ставлення до праці.
3. Загальна переоцінка значимості ситуації.
4. Дати можливість висловитися схвильованій людині.
5. „Пристрасті загнути в м'язи”.

Психологічна задача № 17.

В оповіданні Л.Пантелєєва „Чесне слово” йдеться про хлопчика, який брав участь у військовій грі старших дітей. Його поставили „вартовим”, взявши слово, що він не піде з „поста”. Хлопчик залишився „на варті”, а діти пішли, забувши про нього. Минуло доволі часу, почало сутеніти, проте вірний слову, він не міг самовільно залишити „пост” і пішов додому лише після того, як передав свої „обов'язки” перехожому - військовому.

Запитання: Як можна пояснити поведінку хлопчика? Що має стати вихідним пунктом такого пояснення?

Психологічна задача № 18.

Персонаж повісті М.Гоголя „Шинеля” Башмачкін служив в одному департаменті чиновником для переписування документів і нічого, крім переписування, його більше не цікавило. Навіть удома, похапцем поївши, він виймав баночку з чорнилом і брався переписувати документ, копію якого не встиг зробити на службі. Якщо ж такої потреби не було, то він переписував для себе, для власного задоволення. Вкладаючись спати, він посміхався при згадці про завтрашній день, що обіцяв подарувати очікувану насолоду. Та сталося несподіване: нову шинелю, на яку спромігся Башмачкін, заощаджуючи на найнеобхіднішому, відбирає злодій. Життя втрачає попередню спрямованість. Герой шукає шинелю, проте не знаходить її й помирає.

Запитання: Психологічно поясніть даний приклад.

Тестові завдання:

1. Серед наведених нижче висловлювань виберіть те, в якому подано найточніше визначення психічного відображення:

- а) ідеальні образи предметів і явищ об'єктивної дійсності у свідомості людини, психічні процеси, що здійснюють сигнальну функцію і активно впливають на середовище;
- б) фотографія навколишньої дійсності, виразних рухів, виразів обличчя, в яких виявляються психічні стани людини;
- в) приблизно правильна копія предметів і явищ дійсності;
- г) образи явищ і предметів, що виникають у свідомості людини тільки в момент їх безпосереднього впливу;
- д) рефлекторна діяльність людського організму.

2. Серед перелічених положень виберіть те, що стосується тільки експериментальних методів дослідження психіки:

- а) вивчаються об'єктивні причини та умови прояву певних психічних явищ;
- б) вивчається психіка людини в процесі трудової діяльності;
- в) створюються умови, що провокують появу певних психічних явищ;
- г) вивчення психіки організується так, щоб здобуті знання не залежали від суб'єктивних рис дослідника;
- д) дослідник не втручається в перебіг психічних процесів.

3. Визначте, за яких умов можливий розподіл уваги:

- а) при участі в обох видах діяльності різних аналізаторів;
- б) при високому рівні концентрації уваги при виконанні обох видів діяльності;
- в) при виконанні двох дій, на одній з яких увага зосереджується свідомо, а друга виконується автоматично;
- г) при участі в діяльності одних і тих самих аналізаторів;
- д) при високому рівні психічної діяльності людини.

4. Визначте, в якому рядку названі тільки афекти:

- а) бадьорість, сум, задоволення, гнів, радість;
- б) симпатія, обурення, страх, жах, фрустрація;
- в) розпач, захват, жах, лють, екстаз;
- г) гнів, жах, лють, відчай, образ;
- д) екзальтація, кохання, ненависть до ворогів, патріотизм, жах.

5. Зазначте положення, що стосуються поняття «характер»:

- а) риси характеру виявляються за будь-яких обставин і умов;
- б) риси характеру є нічим іншим, як певними способами дій;
- в) у характері виявляється лише ставлення людини до себе і до інших людей;
- г) риси характеру виявляються в її поведінці і діяльності, у ставленні до дійсності;
- д) характер - це відбиття суспільних відносин.

6. Що таке міркування:

- 1. Це складне судження, за допомогою якого доводиться та чи інша думка;
- 2. Це ряд пов'язаних між собою суджень, спрямованих на з'ясування істинності певної думки чи встановлення нового знання;
- 3. Це ряд пов'язаних між собою суджень, які пояснюють одне одного.

7. Яку розумову операцію виконують учні, коли на основі спостереження певних фактів виводять та формують правило:

- 1. Аналіз;
- 2. Синтез;
- 3. Узагальнення;
- 4. Порівняння.

8. У якому з наведених варіантів дано правильну характеристику творчої уяви:

- 1. Творча уява полягає в створенні образів нових, оригінальних об'єктів на основі попереднього досвіду;

2. Творча уява - це створення образів об'єктів, які до цього не сприймалися;
3. Творча уява – це створення образів об'єктів на основі їх словесного опису.

9. У чому виявляється осмисленість сприймання:

1. У відносній постійності образу сприйняття об'єкта;
2. У відносній правильності відображення предметів;
3. У розумінні суті сприйнятого об'єкта.

10. На які види поділяється запам'ятання залежно від участі мислення в його роботі?

1. Образне, механічне, словесно-логічне;
2. Образне, смислове, механічне;
3. Рухове, мимовільне, довільне, механічне;
4. Смислове, словесно-логічне, довільне.

11. Виберіть психічні явища:

1. Сприймання,
2. Мислення,
3. Уява,
4. Характер,
5. Здібності;

12. Як називається вид уваги, що викликається зовнішніми об'єктами без свідомого наміру бути уважним та без зусиль?

1. Довільна;
2. Мимовільна;
3. Післядовільна;
4. Зовнішня.

13. Як називається здатність людини за один акт уваги схоплювати певну кількість об'єктів:

1. Розподіл уваги;
2. Обсяг уваги;
3. Переключення уваги;
4. Стійкість уваги.

14. Виберіть властивості відчуттів:

1. Взаємодія, компенсація, чутливість і пороги, адаптація;
2. Сенсibiliзація, предметність, константність;
3. Вибірковість, цілісність, предметність;
4. Осмисленість, компенсація, сенсibiliзація, адаптація.

15. Виберіть процеси пам'яті:

1. Зберігання,
2. Забування,
3. Запам'ятання,
4. Відтворення;

16. Виберіть визначення сприймання:

1. Пізнавальний психічний процес;
2. Синтез відчуттів;
3. Відображення предметів і явищ в цілому, з усіма властивостями;
4. Відображення об'єктів, яких ніколи не бачили.

17. Який вид мислення переважає у людини при засвоєнні теоретичних знань і при здійсненні наукових відкриттів:

1. Наочно-дійове;
2. Абстрактне;
3. Образне;
4. Логічне.

18. Назвіть види мовлення:

1. Усне, внутрішнє, письмове, діалогічне;

2. Наочно-образне, ситуаційне, усне;
3. Понятійне, узагальнююче, конкретне.

19. Вибрати види уяви:

1. Довільна, мимовільна, післядовільна;
2. Творча, відтворююча, довільна, мимовільна;
3. Образна, репродуктивна, творча, мрія;
4. Відтворююча, образна, осмислена.

20. У молодших школярів мислення в основному:

1. Понятійне;
2. Словесно-логічне;
3. Наочно-образне;
4. Внутрішнє.

21. Порівняйте психіку тварин і психіку людини. Чи можна закономірності психіки тварин переносити на людину?

22. Який метод дозволяє встановити кількісні показники рівня розвитку окремих властивостей психіки?

23. Яким є зв'язок між чуттєвими і логічними формами пізнання дійсності?

24. Розкрийте зміст поняття «локус контролю». У якій концепції особистості це поняття є базовим?

25. Якими є відмінності між активністю тварини і діяльністю людини?

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Активність — загальна характеристика живих істот, їхня власна динаміка як джерело підтримки або перетворення життєво значущих зв'язків із світом, динамічна умова становлення, реалізації і видозміни діяльності.

Відображення — загальна властивість матерії, яка полягає в здатності об'єктів відтворювати з різним ступенем адекватності ознаки, структурні характеристики, відношення інших об'єктів.

Вчинок — свідомо дія, акт морального самовизначення людини, в якому вона стверджує себе як особистість у своєму ставленні до іншої людини, самої себе, природи, групи або суспільства загалом.

Діяльність - цілеспрямована і усвідомлена внутрішня (психічна) і зовнішня (фізична) активність людини, яка породжується потребами і спрямована на перетворення людиною себе і дійсності.

Індивід - людина як представник біологічного виду *homo sapiens*, окремий представник людської спільноти.

Індивідуальність - своєрідність особистості, яка виявляється насамперед в особливостях перебігу пізнавальних і емоційно-вольових процесів, поведінкових актів, у специфічних потребах і бажаннях, інтересах суб'єкта.

Несвідоме — сукупність психічних процесів, актів і станів, що обумовлені явищами дійсності, у впливі яких суб'єкт не віддає собі звіту; форма психічного відображення, в якій образи предметів і явищ дійсності і ставлення до них суб'єкта не є предметом спеціальної рефлексії і складають нероздільне ціле.

Особистість - системна якість індивіда, яку він набуває у спілкуванні та спільній діяльності з іншими людьми.

Психіка - здатність живої матерії (мозку) відображати об'єктивну дійсність і на основі суб'єктивного образу, який при цьому формується, регулювати власну активність.

Самосвідомість - процес усвідомлення людиною себе, своїх можливостей, особливостей зовнішності, потреб і бажань, результатом якого є сформований Я-образ — система уявлень людини про себе і своє місце у світі, і відповідне ставлення до цього.

Свідомість - властива людині функція головного мозку, яка полягає у відображенні об'єктивних властивостей предметів і явищ навколишнього світу, процесів, що відбуваються в ньому, своїх дій, у попередньому мисленню передбаченні цих дій та їх наслідків, у регулюванні взаємовідносин людини з дійсністю.

Соломка Е.Т. Загальна психологія: Навчально-методичний посібник. – Ужгород 2008. – 19 с.

Матеріали розраховані для проведення лабораторно-практичних занять у студентів 2, 3 курсів педагогічних відділень з курсу „Загальна психологія”. В них наведено і формалізовано структуру відповідних даному курсу лекційних занять.

Рецензенти:

Староста Володимир Іванович – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і психології УжНУ;

Вовканич Маргарита Дмитрівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи УжНУ.

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої Ради факультету суспільних наук Ужгородського національного університету.

Ужгородський національний університет

Соломка Е.Т. Загальна психологія: Навчально-методичний посібник. – Ужгород
2008. – с.

Віддруковано на поліграфічній базі
Ужгородського національного університету
Тираж 100 прим.